

BURSA'NIN MANEVÎ COĞRAFYASI

Ünlü seyyahımız Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde İstanbul'dan sonra gelip gördüğü ilk şehir olan Bursa'ya özel bir yer ayırır. Tarihinden coğrafi özelliklerine, çarşılarından çeşmelerine velhasıl buraya ait ne varsa ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bu anlatım içerisinde şehrin manevî coğrafyasına da değinir. “Gördüğüm şehirlerin hiç birine benzemez” dediği Bursa'nın bu yönüne ilişkin hüküm cümlesi ise şöyledir: “Bursa, üzerinde nur dolaşan ruhaniyetli bir şehirdir.”

Evliya Çelebi'nin bu şekilde nitelediği Bursa, gerçekten de bu tanımlamaya daha fethinden itibaren sahip olmuş bir şehirdir. Şehrin fatihi Osman Gazi, bu fethi askerlerinin yanı sıra maneviyat büyükleriyle sağlamıştır. Evliya Çelebi, bu durumu “Hacı Baktaş-ı Veli Horasan'dan gelip yetmiş evliya ile Orhan Gazi'nin Bursa fethine katılmış” şeklinde anlatır.

Bursa'nın maneviyat büyüklerinin farkında olan Evliya Çelebi, şehre gelir gelmez onlara ait türbeleri de ziyaret eder ve eserinde “Bursa Evliyalarının Türbeleri” başlığında bir bahis açar. Çelebi'nin hepsini ayrı bir saygı ile ele aldığı bu isimler arasında bazıları hakkında daha geniş malumatlar verdiği görü-

lür. Zira bunlar, bu halka içerisinde daha önde olan kutup yıldızlarıdır.

Şehrin Kandilleri

Bu isimler arasında ilk sırayı elbette Emir Sultan almaktadır. Buhara'dan Anadolu'ya gelip Bursa'ya yerleşen ve burada kurduğu dergâhıyla Bursa'yı aydınlatmaya başlayan bu büyük Veli, Bursa'nın maneviyat âleminin sembolü olmuştur. Ankara için Hacı Bayram, İstanbul için Eyüp Sultan, Konya için Mevlâna ne mana taşıyorsa Bursa için de aynı manayı Emir Sultan taşımaktadır. Aynı zamanda Yıldırım Beyazıt'ın damadı olan Emir Sultan, zamanla etkisini Bursa dışına da taşıyarak Osmanlı topraklarında yaygın olan tasavvufî kültürün öncülerinden olmuştur.

Bursa arifleri içinde ismi özellikle anılması gereken biri de Emir Sultan müntesibi Süleyman Çelebi'dir. Bursa Ulu camiiinde vefatına kadar imamlık yapan Süleyman Çelebi'yi bugüne taşıyan özelliği ise yazdığı Mevlid'dir. Büyük bir aşkın ve coşkunun eseri olan bu eseriyle Türkçe'nin konuşulduğu bütün coğrafyalarda Hz. Peygamber (s.a.v) sevgisini gönüllere nakşeden Süleyman Çelebi, bu eseriyle Türkçe'nin en büyük şairleri katına yükselmiştir. Evli-

“Bursa, ruhaniyetli bir şehirdir.”
Evliya Çelebi

ya Çelebi bu eseri “Benzersiz, az bulunur bir eser” olarak nitelemektedir.

Söz şiiirden açılmışken Bursa'nın bir başka sufi şairinden de söz edilmelidir elbette... Bu zat,

Bursalı eren-şairlerinin önde gelenlerinden Eşrefoğlu'dur. Hacı Bayram dergâhında yetişen bu ulu şair de tıpkı Süleyman Çelebi ve Âşık Yunus gibi özelde Bursa'nın genelde bütün Anadolu coğrafyasının ulularındandır. Şiirlerinin yanı sıra Müzekkin Nüfus isimli eseriyle İslâm ahlakının geniş kitlelere ulaşmasında etkili olmuştur.

Âlim sufler

Bursa'da yaşayan sufler arasında şairliği, arifliği yanında âlimliğiyle de öne çıkmış isimler de vardır. Bunlardan biri Evliya Çelebi'nin “II. Murad ve Fatih döneminin en önemli âlimi” olarak vasıflandırdığı Molla Fenari'dir. Asıl adı Fenari Şemseddin Mehmet olan Molla Fenârî, Osmanlıların ilk Şeyhülislamı olarak da bilinmektedir. Yüzden fazla eser yazmış bir ilim adamı olarak bu alanın en büyük isimlerinden biri olmuştur.

Bursa'nın bir başka önemli sufi âlimi ise İsmail Hak-

kı Bursevî'dir. "Bursa'da yaşayan sufilerin en çok eser vereni" unvanına sahip bu büyük veli Arapça, Farsça, Türkçe birçok eserin müellifidir. Onun bütün İslâm dünyasında tanınmasına sebep olan eseri ise Ruhu'l Beyan adını taşıyan tefsiridir.

Bursa'da yaşayan maneviyat büyüklerinden bazıları ise başta İstanbul olmak üzere diğer şehirlere de etki etmiş isimlerdir. Bunlardan "asrın zahid ve abidi" olarak bilinen Üftade Hazretleri, İstanbul Anadolu yakasının Eyüp Sultan'ı olarak kabul edilen Aziz Mahmut Hüdayi'nin şeyhi olup "Bursa'nın kutbu" olarak bilinmektedir.

Bu özellikteki bir diğer isim ise Bursa'da çilehanesinin yanında yaptırdığı ekmek fırınında somun pişirip çarşı pazar dolaşarak geçimini bu yolla sağladığı için Somuncu Baba olarak tanınan Şeyh Hamid-i Veli de Ankara'nın manevî kutbu Hacı Bayram Veli'nin mürididir. Bursa Ulu Cami'nin açılış hutbesini okumuştur. Bu hutbede Fatih'a'yı yedi farklı surette tefsir edince sırrı faş olmuş, bu olay üzerine Bursa'dan ayrılarak Aksaray'a gelmiş, daha sonra Darend'e de vefat etmiştir.

Bursa'da yaşayan sufiler zümresine ait daha pek çok isimden bahsedilebilir.

İlim Ve İrfan Mektepleri

Bursa'nın manevî coğrafyasından söz ederken bütün bu

isimleri yetiştiren ve onların hizmetlerini sürdürdüğü maneviyat mekteplerinden (tarikatlardan) de söz etmeliyiz. Bursa'da bu anlamda pek çok tarikatın birer ocak/mektep olduğunu görürüz.

Bursa'nın maneviyat iklimini oluşturan irfan mekteplerinin yanı sıra ilim mekteplerinden de söz etmeliyiz. Zira Osmanlı'da ilim irfanın, irfan da ilmin ayrılmaz bir parçası, tamamlayıcısı idi. İrfan ehli, önce medreselerde talim ve terbiye

görmüşler, ardından irfan mekteplerinde bu ilimlerini irfanla taçlandırmışlardır. Bu yüzden medreseler de bu manevî coğrafyanın temel kurumları olarak görmek gerekir. Bursa'da nasıl tarikatlar ve dergâhlar çoksa bu durum medreseler için de

böyledir. Yeşil, Muradiye, Yıldırım, Ahmet Paşa, İvaz Paşa medreseleriyle başlayan bu liste de bir hayli uzar gider. Nitekim bu durumun farkında olan Evliya Çelebi de bu bahisteki sözünü şöyle bitirir. "Medreselerin de-tayına girmedim. Zira medreseleri yaparıyla, derecesiyle, mahallesiyle anlatmaya kalksam bir cilt olur."

Şehrin Kalbi: Camiler

İlmin, irfanın okumuş, cahil, köylü şehirli hiç bir statü ayırımı yapmadan bütün müminlere kapılarını açan camiler de Bursa'nın manevî coğrafyasının bir başka güzelliği ve zenginliğidir. Şehrin kalbi olan Ulu Cami'yle başlayan bu liste şehrin diğer maneviyat merkezleridir.

Bu arada Bursa'da sosyal hayatın da bu manevî atmosfere göre şekillendiğini, Bursa'nın hanlarından çarşılarına, sokaklarından çeşmelerine kadar bu manevî havayı yansıtan bir şehir olduğunu da söylemek gerekir. Dolayısıyla hayat, insan, tabiat, madde, mana bu şehirde bir ahenk içinde kendini gösterir.

Sözün sonunda Evliya Çelebi'nin Bursa ile ilgili şu sözünü bir daha analım: "Bursa, üzerinde nur dolaşan ruhaniyetli bir şehirdir." Dolayısıyla eğer bugün bir Bursa varsa ve bu şehir hâlâ başkent güzelliği taşıyorsa, güçlü bir kültür-sanat ve maneviyat şehri ise işte bütün bu özelliklerini bu maneviyat büyüklerine borçludur.